

רעיונות מקוריים לדרשות שבועיות לשלוחים

יצא לאור בתאריך:
כ' שבט תשע"ג

פרשה:

פרשת יתרו

כותרת:

כיצד הפכה ישראל לאחת המדינות המשכילות בעולם?

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד

פרשת יתרו

כיצד הפכה ישראל לאחת המדינות המשכילות בעולם?

לאחרונה התפרסם דו"ח על רמת ההשכלה במדינות המתקדמות. אחד הנתונים המעניינים ביותר בדו"ח מצביע על כך שישראל היא אחת המדינות המשכילות בעולם.

לפי הדו"ח ישראל מובילה את טבלת המדינות המשכילות בעולם, כאשר בראש הרשימה נמצאת קנדה ואחריה ממוקמת ישראל. לאחר מכן ניתן למצוא את יפן, ורק במקום הרביעי מופיעה ארצות הברית.

הדו"ח מציין ש-45 אחוז מקרב אזרחי ישראל הם בוגרי מוסדות אקדמאים. אם נוסיף לנתון הזה עוד אלפי תלמידי ישיבות שלא לומדים לימודים אקדמאים, הרי שישראל היא בוודאי המובילה בעולם בלימוד ובהשכלה בכלל.

ישנם אנשים רבים שתוהים מהו באמת הסוד של העם היהודי שמכיל בתוכו כל-כך הרבה אנשים שעוסקים ומשקיעים את כל חייהם בלימוד. מה נותן לאנשים את המוטיבציה להשכיל ולרכוש ידע ללא הפוגה.

ישנן תרבויות מסוימות שבהן מכריחים את הילד ללמוד. יש אמהות בסין שמאמינות בדרך של חינוך נוקשה ושרירותי. למשל, הילד לא יקבל ארוחת ערב עד שהוא יסיים את שיעורי הבית של אותו יום, ועוד דברים חמורים יותר מזה. בתרבות הסינית אין חכמות, הילד חייב להצליח בלימודים.

אבל בעם היהודי מעולם לא שמעתי על תופעה של "אידישע מאמעס" שמונעות מהילדים שלהן לאכול, אלא הפוך מזה. מסופר על ילד יהודי שעד שהוא התחיל ללכת לבית הספר הוא סבר לתומו שהשם הפרטי שלו הוא "תְּטַעַם", כי בכל פעם שאמא שלו פנתה אליו היא פתחה ואמרה "תטעם את זה"...

ויתרה מזו: כשמכריחים מישהו ללמוד בכוח, ייתכן אמנם שהוא יצליח במבחן ויקבל ציון גבוה, אבל הוא לא יהפוך בהכרח ל"שוחר דעת" ולאדם שאוהב ללמוד. חייבים אפוא לומר שיש מימד עמוק יותר בתוך התרבות היהודית שהוא הגורם לאנשים לרצות ללמוד מיוזמתם.

השבוע אנחנו קוראים את סיפור מתן תורה. לפני שלושת-אלפים שנה בכל מדינה בעולם היה קיים קומץ קטן ומצומצם של אנשים שידעו לקרוא וללמוד. בדרך כלל היתה זו האליטה הגבוהה שקיבלה השכלה, ואילו רוב העם לא ידע לקרוא וכתוב. למעשה, המושלים עצמם הם אלו ששימרו את המצב הזה כדי שלהמון העם לא יהיה את הכלים להתמרד ולבצע מהפכה נגד הממשל המקומי.

הרבי מסביר שבשעה שבני ישראל היו במצרים, רובם הגדול היה למעשה כמו המצרים, הם היו עסוקים במשך היום בעבודת פרך, ו"מקוצר רוח ומעבודה קשה" לא היתה להם הזדמנות ללמוד (זוהי גם הסיבה מדוע הם לא קיימו את מצות ברית מילה).

ואז בא החידוש של מתן תורה שעמד בסתירה לכל ההנהגה של מצרים. הקב"ה נתן את התורה לא רק למשלחת מכובדת של רבנים או לסנהדרין, ולא לגברים בלבד, אלא לכל בני ישראל, אנשים נשים וטף, צעירים וזקנים, כולם שמעו את עשרת הדברות מפי הגבורה.

ממתן תורה ואילך הפך לימוד התורה בעם ישראל לנחלת הכלל. כל אחד ואחת מחוייבים בלימוד התורה ('התוועדויות' תשמ"ג כרך ב עמ' 896 ועמ' 930).

ועדיין טמונה כאן משמעות עמוקה יותר. כולנו מכירים את ההתחייבות שעם ישראל נתן למשה רבינו בשעת מתן תורה – "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כד, ז).

פירוש המילה "נעשה" היא כפשוטו, לעשות ולבצע את כל מה שה' יצווה אותנו. אבל מה הפירוש של המילה "ונשמע"? מסביר הרבי שאין הכוונה לשמיעה באוזן, שהרי זה ברור מאליו שצריך לשמוע כדי לדעת את המעשה אשר יעשון. אלא הפירוש הפשוט של "נשמע" הוא מלשון הבנה והשגה, פשוט לשמוע ולהבין את דברי ה' ('התוועדויות' תשמ"ז כרך א עמ' 376).

אולם לפני שעם ישראל אמר את ה"נעשה ונשמע" המפורסם, הם השמיעו התחייבות פחות ידועה, הם אמרו פעמיים "כל אשר דבר ה' נעשה" בלבד. בפעם הראשונה אנחנו מוצאים זאת בפרשתנו: "ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה" (שמות יט, ח). ובפעם השנייה, בפרשת משפטים כשאנחנו קוראים על מתן תורה, כתוב: "ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה" (שמות כג, ג). רק בפעם השלישית אנחנו שומעים לראשונה את הביטוי המפורסם "נעשה ונשמע".

כאשר מתבוננים בפסוקים אנחנו מגלים דבר מעניין: בשני הפעמים שבני ישראל השתמשו בביטוי "נעשה" בלבד – נכתב בפסוק שהם אמרו זאת ביחד, כלומר, כולם ביחד קיבלו על עצמם את ההתחייבות של "נעשה". בפעם הראשונה "ויענו כל העם יחדו" ובפעם השניה "ויען כל העם קול אחד". משא"כ בפסוק של "נעשה ונשמע" לא מופיעה האחדות הזאת, אלא כתוב בסתמיות "ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", לא "יחדו" ולא "קול אחד".

בשינוי הזה טמון מסר עמוק: כאשר מדובר רק לגבי "נעשה", עשיה בפועל, הרי שאז כל העם מתחייב יחדו ב"קול אחד", כולם מקיימים את אותן מצוות, כולם מניחים תפילין, כולן מדליקות נרות שבת קודש, כולם צמים ביום הכיפורים. במעשה בפועל – כולנו מאוחדים. אבל כאשר מגיעים ל"נשמע" שפירושו הבנה והשגה בתורה, הרי שבזה אין אחדות, שכן כל אחד ואחד זכותו וחובתו לנסות להבין את הדברים בשכלו בצורה שמתקבלת על דעתו.

בניגוד לתרבויות ודתות אחרות שבהן מכריחים את כולם לחשוב אותו דבר ולהבין אותו דבר, ביהדות אין "משטרת מחשבות", אלא אדרבה, היהדות מעודדת כל אחד לחשוב בשכלו ובכוחות עצמו, ולא לקבל דברים כמובנים מאליהם רק בגלל שמישהו גדול ממני אמר אותם (רעיון זה מאת הרב יונתן סאקס שי').

בספר המפורסם "Start up nation" מוסבר שאחד הסודות להצלחה הישראלית בפיתוח טכנולוגיות, היא בזכות העובדה שהם לא מקבלים שום פרט כמובן מאליו, גם אם הגה אותו מדען גדול פלוני או אלמוני. אדרבה: מחנכים את כולם לשאול ולתהות ולהתעמת עם כל מסקנה שהם קוראים.

גם בצבא הישראלי, המפקדים מעודדים את החיילים הפשוטים לחשוב לבד, ולא לקבל את הדברים רק משום שכנראה המפקד חכם ממני ואם הוא אומר כך – סימן שכך צריך להיות.

זוהי הסיבה שביהדות ניתן למצוא גישות שונות ומגוונות. יש אנשים שמאמינים שהדרך להתקרב אל ה' היא באמצעות השמחה. ויש אנשים שבטוחים שאפשר להתקרב אליו באמצעות עשיית טובה וחסד לזולת. ישנם אלו שמקדישים את כל חייהם ללימוד התורה, וישנם אנשים שסבורים שצריך דווקא לצאת לעולם הגדול ולהשתלב בעבודה מעשית.

לכל יהודי ניתנה הזכות לחשוב כפי הבנתו והמורים מעודדים לחשיבה עצמית, זוהי אם-כן הסיבה שהלימוד הופך לחוויה אינטלקטואלית שנהנים ממנה ונמשכים אליה.

ישנה קבוצה אחת בלבד ביהדות שלא מעודדת ויכוחים, אלו הם רבני בית הכנסת בכל אתר ואתר. הם מאמינים שהדרשה שלהם היא "תורה מסיני" והם לא מעוניינים ב"קריאות ביניים" למיניהם. אבל האמת היא שלא שווה להתווכח איתם, תן להם לסיים את הדרשה ותגיע מהר יותר לקידוש...

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד